

Brüssel, 9. juuli 2024
(OR. en)

11698/24

ECOFIN 778
UEM 194
SOC 521
EMPL 323
COMPET 712
ENV 711
EDUC 257
ENER 338
JAI 1120
GENDER 158
JEUN 177
SAN 408

MÄRKUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Saaja:	Delegatsioonid
Eelmise dok nr:	11073/24 - COM(2024) 606 final
Teema:	NÕUKOGU SOOVITUS Eesti majandus-, sotsiaal-, tööhõive-, struktuuri- ja eelarvepoliitika kohta

Delegatsioonidele edastatakse eespool nimetatud nõukogu soovitus eelnõu, mis põhineb komisjoni ettepanekul COM(2024) 606 final ning mida on muudetud ja milles on kokku lepitud nõukogu erinevates komiteedes ning mille on viimistlenud majandus- ja rahanduskomitee.

NÕUKOGU SOOVITUS

Eesti majandus-, sotsiaal-, tööhõive-, struktuuri- ja eelarvepoliitika kohta

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 121 lõiget 2 ja artikli 148 lõiget 4,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrust (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97,¹ eriti selle artikli 3 lõiget 3,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni soovitusi,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi resolutsioone,

võttes arvesse Euroopa Ülemkogu järeldusi,

võttes arvesse tööhõivekomitee arvamust,

võttes arvesse majandus- ja rahanduskomitee arvamust,

võttes arvesse sotsiaalkaitsekomitee arvamust,

võttes arvesse majanduspoliitika komitee arvamust

¹ ELT L 2024/1263, 30.4.2024, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1263/oj>.

ning arvestades järgmist:

- (1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/241,² millega loodi taaste- ja vastupidavusrahastu, jõustus 19. veebruaril 2021. Taaste- ja vastupidavusrahastust antakse liikmesriikidele rahalist toetust reformide ja investeeringute elluviimiseks ning sellega kaasneb ELi rahastatav fiskaalne impulss. Kooskõlas Euroopa poolaasta prioriteetidega aitab see kaasa majanduslikule ja sotsiaalsele taastumisele ning kestlike reformide ja investeeringute tegemisele, et eelkõige edendada rohe- ja digipööret ning muuta liikmesriikide majandus vastupidavamaks. Samuti aitab see tugevdada riigi rahandust ning hoogustada majanduskasvu ja töökohtade loomist keskpikas ja pikas perspektiivis, parandada territoriaalset ühtekuuluvust ELis ja toetada Euroopa sotsiaaldiguste samba jätkuvat rakendamist.
- (2) 27. veebruaril 2023 vastu võetud REPowerEU määruse³ eesmärk on järk-järgult kaotada ELi sõltuvus Venemaa fossiilkütuste impordist. See aitaks saavutada energiapuuduse ja mitmekesistada ELi energiavarustust ning suurendada samal ajal taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu, energiasalvestusvõimsust ja energiatõhusust. Eesti lisas oma riiklikusse taaste- ja vastupidavuskavasse uue REPowerEU peatüki, et rahastada olulisi reforme ja investeeringuid, mis aitavad saavutada REPowerEU eesmärke.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj>).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. veebruari 2023. aasta määrus (EL) 2023/435, millega muudetakse määrust (EL) 2021/241 riiklike taaste- ja vastupidavuskavade REPowerEU peatükkide osas ning määrusi (EL) nr 1303/2013, (EL) 2021/1060 ja (EL) 2021/1755 ning direktiivi 2003/87/EÜ (ELT L 63, 28.2.2023, lk 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/435/oj>).

- (3) 16. märtsil 2023 avaldas komisjon teatise „ELi pikaajaline konkurentsivõime: pilk 2030. aasta järgsesse aega“,⁴ et anda teavet poliitiliste otsuste tegemiseks ja luua raamtingimused majanduskasvu hoogustamiseks. Teatises käsitletakse konkurentsivõimet üheksa vastastikku tugevdava teguri kaudu. Nende tegurite hulka kuuluvad muu hulgas juurdepääs erakapitalile, teadusuuringud ja innovatsioon, haridus ja oskused ning ühtne turg, mis on esmatähtsad poliitikaprioriteedid reformide ja investeeringute elluviimiseks, et käsitleda praeguseid tootlikkusega seotud probleeme ning suurendada ELi ja selle liikmesriikide pikaajalist konkurentsivõimet. Pärast kõnealust teatist esitas komisjon 14. veebruaril 2024 iga-aastase ühtse turu ja konkurentsivõime aruande⁵. Aruandes on üksikasjalikult kirjeldatud Euroopa ühtse turu tugevaid külgi ja probleeme konkurentsivõime alal ning kajastatud aasta jooksul toimunud muutusi, tuginedes eespool nimetatud üheksale konkurentsivõimet edendavale tegurile.
- (4) 21. novembril 2023 võttis komisjon vastu 2024. aasta kestliku majanduskasvu analüüsi,⁶ mis tähistas majanduspoliitika koordineerimise Euroopa poolaasta (2024) tsükli algust. 22. märtsil 2024 kinnitas Euroopa Ülemkogu analüüsi prioriteedid konkurentsivõimelise kestlikkuse nelja mõõtme raames. 21. novembril 2023 võttis komisjon määruse (EL) nr 1176/2011 alusel vastu ka 2024. aasta häiremehhanismi aruande, milles ei nimetatud Eestit ühe liikmesriigina, kus võib esineda tasakaalustamatus või kus võib esineda oht selle tekkimiseks ja kelle olukorda tuleb põhjalikult analüüsida. Samal kuupäeval võttis komisjon vastu ka arvamuse Eesti 2024. aasta eelarvekava kohta. Samuti võttis komisjon vastu soovitusel euroala majanduspoliitikat käsitleva nõukogu soovitusel kohta, mille nõukogu võttis vastu 12. aprillil 2024, ning ettepaneku 2024. aasta ühise tööhõivearuande kohta, milles analüüsitakse tööhõivesuuniste ja Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete rakendamist ning mille nõukogu võttis vastu 11. märtsil 2024.

⁴ COM(2023) 168 final.

⁵ COM(2024) 77 final.

⁶ COM(2023) 901 final.

- (5) 30. aprillil 2024 jõustus ELi uus majanduse juhtimise raamistik. Raamistik hõlmab uut Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelvalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97. Samuti hõlmab see muudetud määrust (EÜ) nr 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kiirendamise ja selgitamise kohta ja muudetud direktiivi 2011/85/EL liikmesriikide eelarveraamistiku nõuete kohta⁷. Uue raamistiku eesmärk on edendada reformide ja investeeringute kaudu usaldusväärset ja jätkusuutlikku riigi rahandust, kestlikku ja kaasavat majanduskasvu ning vastupanuvõimet ning vältida valitsemissektori ülemäärast eelarvepuudujääki. Sellega edendatakse riikide isevastutust ja keskendutakse rohkem keskpikale perspektiivile koos nõuete tõhusama ja sidusama täitmise tagamisega. Iga liikmesriik peaks esitama nõukogule ja komisjonile riikliku keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Riiklikud keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikavad sisaldavad liikmesriigi eelarve-, reformi- ja investeerimiskohustusi ning hõlmavad riigisisese seadusandliku tsükli pikkusest sõltuvalt nelja- või viieaastast planeerimisperioodi. Riiklikes keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikavades esitatud netokulude⁸ kava peaks olema kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 nõuetega, sealhulgas nõudega hoida valitsemissektori võlg usutavas langustrendis või viia see usutavasse langustrendi hiljemalt kohandamisperioodi lõpuks või hoida see mõistlikul tasemel allpool 60 % SKPst ning viia valitsemissektori eelarve puudujääk keskpika perioodi jooksul alla kontrollväärtuse 3 % SKPst ja/või hoida see allpool kõnealust kontrollväärtust.

⁷ Nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1264, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1467/97 ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamise kiirendamise ja selgitamise kohta (ELT L, 2024/1264, 30.4.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1264/oj>), ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1265, millega muudetakse direktiivi 2011/85/EL liikmesriikide eelarveraamistiku nõuete kohta (ELT L, 2024/1265, 30.4.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1265/oj>).

⁸ Netokulu, nagu on määratletud nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määruse (EL) 2024/1263 artiklis 2 (ELT L 2024/1263, 30.4.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1263/oj>). Netokulu – valitsemissektori kulud, millest on maha arvatud i) intressikulud, ii) kaalutusõigusel põhinevad tulumeetmed, iii) liidu programmidega seotud kulud, mis kaetakse täielikult liidu vahenditest saadava tuluga, iv) riikide kulud liidu rahastatavate programmide kaasrahastamiseks, v) töötuskindlustushüvitiste kulude tsüklilised elemendid ning vi) ühekordsed ja muud ajutised meetmed.

Kohandamisperioodi võib pikendada kuni kolme aasta võrra, kui liikmesriik võtab kohustuse teha asjakohased reformid ja investeeringud vastavalt määruses (EL) 2024/1263 sätestatud kriteeriumidele. Nende kavade koostamise toetamiseks avaldas komisjon 21. juunil 2024 suunised teabe kohta, mille liikmesriigid peavad esitama oma kavades ja igaaastastes eduaruannetes. Kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 artiklitega 5 ja 36 edastas komisjon liikmesriikidele vajaduse korral võrdlustrajektorid ja tehnilise teabe. Liikmesriigid peaksid esitama oma keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava 20. septembriks 2024, välja arvatud juhul, kui liikmesriik ja komisjon lepivad kokku tähtaja pikendamises mõistliku aja võrra. Kooskõlas oma riigisisese õigusraamistikuga võivad liikmesriigid arutada oma keskpika perioodi kavade projekte oma parlamentidega, paluda sõltumatutel eelarveasutustel esitada arvamuse ning konsulteerida sotsiaalpartnerite ja muude riiklike sidusrühmadega.

- (6) 2024. aastal jätkub majanduspoliitika koordineerimise Euroopa poolaasta areng kooskõlas taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisega. Taaste- ja vastupidavuskavade täielik rakendamine on jätkuvalt oluline Euroopa poolaasta poliitiliste prioriteetide elluviimiseks, kuna kavad aitavad tulemuslikult käsitleda kõiki probleeme või märkimisväärset osa probleemidest, mis on viimastel aastatel esitatud asjakohastes riigipõhistes soovitustes esile toodud. 2019., 2020., 2022. ja 2023. aasta riigipõhised soovitused on jätkuvalt sama asjakohased ka taaste- ja vastupidavuskavade puhul, mis on läbi vaadatud või mida on ajakohastatud või muudetud vastavalt määruse (EL) 2021/241 artiklitele 14, 18 ja 21.

- (7) 18. juunil 2021 esitas Eesti vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 18 lõikele 1 komisjonile oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava. Komisjon hindas määruse (EL) 2021/241 artikli 19 kohaselt taaste- ja vastupidavuskava asjakohasust, tulemuslikkust, tõhusust ja sidusust kooskõlas kõnealuse määruse V lisas esitatud hindamissuunistega. 29. oktoobril 2021 võttis nõukogu vastu Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmist käsitleva otsuse,⁹ mida muudeti 16. juunil 2023 vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 18 lõikele 2, et ajakohastada tagastamatu rahalise toetuse maksimaalset summat ja lisada REPowerEU peatükk¹⁰. Osamaksete tegemine sõltub määruse (EL) 2021/241 artikli 24 lõike 5 kohaselt tehtud komisjoni otsusest selle kohta, et Eesti on rahuldavalt täitnud nõukogu rakendusotsuses sätestatud asjakohased eesmärgid ja sihid. Rahuldav täitmine eeldab, et varem saavutatud eesmäärke ja sihte ei ole tagasi pööratud.
- (8) 25. aprillil 2024 esitas Eesti oma 2024. aasta riikliku reformikava ja 30. aprillil 2024 esitas Eesti oma 2024. aasta stabiilsusprogrammi kooskõlas määruse (EÜ) nr 1466/97 artikli 4 lõikega 1. Vastavalt määruse (EL) 2021/241 artiklile 27 kajastab 2024. aasta riiklik reformikava ka Eesti kaks korda aastas esitatavat aruannet taaste- ja vastupidavuskava täitmisel tehtud edusammude kohta.

⁹ Nõukogu 29. oktoobri 2021. aasta rakendusotsus Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta (0319/2021).

¹⁰ Nõukogu 16. juuni 2023. aasta rakendusotsus, millega muudetakse nõukogu 29. oktoobri 2021. aasta rakendusotsust Eesti taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta (9367/2023).

- (9) 19. juunil 2024 avaldas komisjon Eesti kohta 2024. aasta riigiaruande¹¹. Selles hinnati Eesti edusamme nõukogu poolt aastatel 2019–2023 vastu võetud asjaomaste riigipõhiste soovitude järgimisel ning tehti kokkuvõtte sellest, kuidas Eesti on taaste- ja vastupidavuskava rakendanud. Selle analüüsi põhjal tehti riigiaruandes kindlaks puudused seoses probleemidega, mida taaste- ja vastupidavuskavas ei käsitleta või käsitletakse ainult osaliselt, ning uute ja esilekerkivate probleemidega. Samuti hinnati Eesti edusamme Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisel ning ELi peamiste tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise eesmärkide ning ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisel.
- (10) Eurostati kinnitatud andmete põhjal suurenes Eesti valitsemissektori eelarve puudujääk 1,0 %-lt SKPst 2022. aastal 3,4 %-le SKPst 2023. aastal, samas kui valitsemissektori võlg suurenes 18,5 %-lt SKPst 2022. aasta lõpus 19,6 %-le SKPst 2023. aasta lõpus. Nagu on märgitud 2024. aastaks esitatud eelarvepoliitika suunistes,¹² astub komisjon kooskõlas kehtivate õigusnormidega esimese sammu eelarvepuudujäägil põhinevate ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluste algatamiseks 2023. aasta eelarve täitmise andmete põhjal. 19. juunil 2024 võttis komisjon ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 alusel vastu aruande¹³. Selles aruandes hinnati Eesti eelarveseisundit, kuna riigi valitsemissektori eelarve puudujääk ületas 2023. aastal kontrollväärtust 3 % SKPst. Aruandes jõuti järeldusele, et seda hinnangut silmas pidades ning ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 4 alusel loodud majandus- ja rahanduskomitee arvamust arvesse võttes ei tee komisjon juulis ettepanekut algatada Eesti suhtes ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlust.

¹¹ SWD(2024) 606 final.

¹² Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 kohaselt koostatud komisjoni aruanne, 19.6.2024, COM(2024) 598 final.

¹³ Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 kohaselt koostatud komisjoni aruanne, 19.6.2024, COM(2024) 598 final.

- (11) 12. juulil 2022 soovitas nõukogu Eestil võtta meetmeid, tagamaks 2023. aastal, et riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv on kooskõlas üldiselt neutraalse eelarvepoliitikaga, võttes arvesse jätkuvat ajutist ja sihipärast toetust leibkondadele ja ettevõtetele, kes on energiahindade tõusu suhtes kõige haavatavamad, ja Ukrainast põgenevatele inimestele. Eestil soovitati olla valmis kohandama jooksvaid kulusi vastavalt muutuvale olukorrale. Samuti soovitati Eestil suurendada avaliku sektori investeeringuid rohe- ja digipöördesse ning energiapõhjustele, võttes arvesse algatust „REPowerEU“, sealhulgas kasutades taaste- ja vastupidavusraha ning muid liidu vahendeid. Komisjoni hinnangul oli eelarvepoliitika 2023. aastal kiire inflatsiooni tingimustes ekspansiivne (1,6 % SKPst). Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv (ilma kaalutusõigusel põhinevate tulumeetmeteta) andis 2023. aastal eelarvepoliitikasse ekspansiivse panuse 1,0 % SKPst. See hõlmab energiahindade tõusu suhtes kõige haavatavamatele leibkondadele ja ettevõtetele suunatud erakorraliste toetusmeetmete kulude vähenemist 0,1 % SKPst. See hõlmab ka Ukraina põgenikele ajutise kaitse pakkimise kulude suurenemist (0,2 % SKPst). Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate netokulude ekspansiivne panus 2023. aastal oli seega ainult osaliselt tingitud Ukrainast põgenevate inimeste toetamisest. Riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude ekspansiivne kasv (ilma kaalutusõigusel põhinevate tulumeetmeteta) oli tingitud suuremate kulutustest avaliku sektori palkadele ja pensionidele ning täiendavatest uutest alalistest kaitse-, haridus- ja lapsetoetuskulude programmide, mida ei kompenseerinud tulude proportsionaalne suurenemine. Kokkuvõttes ei olnud riiklikult rahastatavate esmaste jooksvate kulude kasv 2023. aastal kooskõlas nõukogu soovitusel. Taaste- ja vastupidavusraha toetustest ja muudest ELi vahenditest rahastatud kulud moodustasid 2023. aastal 1,4 % SKPst. Riiklikult rahastatavad investeeringud moodustasid 2023. aastal 5,8 % SKPst, mis on 1,4 protsendipunkti võrra rohkem kui 2022. aastal. Eesti rahastas täiendavaid investeeringuid taaste- ja vastupidavusraha ning muudest ELi vahenditest.

Eesti rahastas avaliku sektori investeeringuid rohe- ja digipöördesse ning energiapuudustesse, nt ettevõtjate sündmusteenuste ja digivärava arendamine, rohefondi (mis investeerib riskikapitalifondidesse ja teeb omakapitaliinvesteeringuid ettevõtetesse) kapitaliseerimine ning elektrivõrgu tugevdamine, et suurendada taastuvenergia tootmise võimsust ja kohaneda kliimamuutustega, kusjuures kõiki neid meetmeid rahastatakse taaste- ja vastupidavusrahastust.

- (12) 2024. aasta stabiilsusprogrammi peamised prognoosid võib kokku võtta järgmiselt. Eelarveprognooside aluseks oleva makromajandusliku stsenaariumi kohaselt kasvab reaalne SKP 2024. aastal 0,0 % ja 2025. aastal 2,0 %, samas kui THHI inflatsioon on 2024. aastal 3,6 % ja 2025. aastal 2,7 %. Valitsemissektori eelarve puudujääk peaks 2024. aastal suurenema 3,5 %-le SKPst¹⁴ ja olema 2025. aastal 3,0 % SKPst, samas kui valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks 2024. aasta lõpuks suurenema 22,6 %-le ja 2025. aasta lõpuks 24,9 %-le. Pärast 2025. aastat peaks valitsemissektori eelarve puudujääk järk-järgult vähenema 2,2 %-le SKPst 2026. aastal, 1,4 %-le SKPst 2027. aastal ja 0,8 %-le SKPst 2028. aastal. Seega ei ületa valitsemissektori eelarvepositsioon prognooside kohaselt alates 2025. aastast eelarvepuudujäägi kontrollväärtust 3,0 % SKPst. Valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks pärast 2025. aastat suurenema 2026. aastal 26,2 %-le ja seejärel järk-järgult vähenema 2027. aastal 26,0 %-le ja 2028. aastal 25,0 %-le.
- (13) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt kahaneb reaalne SKP 2024. aastal 0,5 % ja kasvab 2025. aastal 3,1 % ning THHI inflatsioon on 2024. aastal 3,4 % ja 2025. aastal 2,1 %.
- (14) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt on valitsemissektori eelarve puudujääk 2024. aastal 3,4 % SKPst, samas kui valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks 2024. aasta lõpuks suurenema 21,4 %-le. Valitsemissektori võla ja SKP suhte kasv 2024. aastal kajastab peamiselt valitsemissektori eelarve puudujäägi mõju. Komisjoni prognooside kohaselt on eelarvepoliitika 2024. aastal üldjoontes neutraalne (0,1 % SKPst).

¹⁴ Eesti ametiasutused teatasid komisjonile, et valitsus leppis kokku 2024. aasta lisaeelarves (riigi 2024. aasta lisaeelarve seaduse eelnõu 456 SE) ja saatis selle 5. juunil 2024 riigikogusse; seaduse eelnõu läbis riigikogus esimese lugemise 10. juunil ja teise 14. juunil ning peaks läbima kolmanda lugemise 19. juunil. Tänu lisaeelarvele peaks nominaalne eelarvepuudujääk vähenema 0,4 % SKPst (millest enamik on püsikulude kärped, kuid on ka tulused suurendavaid meetmeid).

- (15) Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt rahastatakse 2024. aastal taaste- ja vastupidavusrahastu tagastamatust toetusest kulusid mahus 0,9 % SKPst (2023. aastal 0,3 % SKPst). Taaste- ja vastupidavusrahastu toetustest rahastatavad kulutused võimaldavad teha kvaliteetseid investeeringuid ja viia ellu tootlikkust suurendavaid reforme, ilma et see mõjutaks otseselt Eesti valitsemissektori eelarvepositsiooni ja võlga.
- (16) 14. juulil 2023 soovitas nõukogu Eestil järgida konservatiivset eelarvepoliitikat, eelkõige piirates riiklikult rahastatavate esmaste netokulude nominaalset kasvu 2024. aastal kuni 4,9 %ni. Liikmesriikidel paluti 2023. aasta eelarve täitmisel ja 2024. aasta eelarvekava koostamisel võtta arvesse, et komisjon teeb 2023. aasta eelarve täitmise andmete põhjal nõukogule ettepaneku algetada ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlused. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt on Eesti struktuurne eelarvepositsioon 2024. aastal – 0,7 % SKPst (2023. aastal –1,3 % SKPst), st riik täidab oma keskpika perioodi eelarveeesmärgi, milleks on –0,75 % SKPst. Seepärast leitakse, et Eesti näitaja on kooskõlas nõukogu soovitusega.
- (17) Lisaks soovitas nõukogu Eestil võtta meetmeid, et võimalikult kiiresti 2023. ja 2024. aastal kaotada kehtivad erakorralised energiatoetusmeetmed ja kasutada sellest tulenevat kokkuhoidu valitsemissektori eelarve puudujäägi vähendamiseks. Nõukogu täpsustas, et kui energiahindade uue tõusu tõttu on vaja uusi või jätkuvaid toetusmeetmeid, tuleks Eestil tagada, et sellised toetusmeetmed on suunatud haavatavate leibkondade ja ettevõtete kaitsmisele, on eelarve seisukohast vastuvõetava maksumusega ning säilitavad stiimulid energiasäästuks. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt peaks erakorralistest energiatoetusmeetmetest tulenev eelarve netokulu olema 2023. aastal 0,2 % SKPst ning 2024. ja 2025. aastal 0,0 % SKPst. Erakorralised energiatoetusmeetmed 2023. ja 2024. aastal kaotati, mis on kooskõlas nõukogu soovitusega.

- (18) Lisaks soovitas nõukogu Eestil säilitada riiklikult rahastatavad avaliku sektori investeeringud ning tagada taaste- ja vastupidavusrahastust antavate toetuste ja muude liidu vahendite tulemuslik kasutuselevõtt, eelkõige rohe- ja digipöörde edendamiseks. Komisjoni 2024. aasta kevadprognoosi kohaselt peaksid riiklikult rahastatavad avaliku sektori investeeringud 2024. aastal suurenema 6,3 %-le SKPst (2023. aastal 5,8 % SKPst). See on kooskõlas nõukogu soovitusega.
- (19) Prognoosi koostamise ajal teada olevate poliitikameetmete põhjal ja eeldusel, et poliitikat ei muudeta, hinnatakse komisjoni 2024. aasta kevadprognoosis, et valitsemissektori eelarve puudujääk on 2025. aastal 4,3 % SKPst. Eelarvepuudujäägi suurenemine 2025. aastal kajastab peamiselt üksikisiku tulumaksu reformi netomõju, sest reform eeldatavasti vähendab valitsemissektori tulusid. Valitsemissektori võla suhe SKPsse peaks suurenema 2025. aasta lõpuks 24,6 %-le. Valitsemissektori võla ja SKP suhte kasv 2025. aastal kajastab peamiselt valitsemissektori eelarve puudujäägi mõju.
- (20) Eesti maksutulu suhe SKPsse suurenes 2023. aastal, kuid on märkimisväärselt alla ELi keskmise; see piirab tervishoiule, pikaajalisele hooldusele ja sotsiaalkaitsele tehtavate avaliku sektori kulutuste rahastamist. 2022. aastal oli omandimaksudest (mis on ühed majanduskasvu kõige vähem kahjustavad maksud) saadav tulu üksnes 0,3 % SKPst, mis on ligikaudu seitse korda väiksem kui ELi keskmine. Eestis saadi kapitalimaksudest tulu alla kolmandiku ELi keskmisest (2,7 % SKPst) ja transpordimaksud olid ühed väikseimad ELis, kusjuures Eesti on üks vähestest liikmesriikidest, kus puudub iga-aastane automaks. Lisaks on maksukoormus jaotunud ebaühtlaselt ja tulevased maksureformid suurendavad ebavõrdsust veelgi. Konkreetsemalt, tulumaksumäära tõstmine 20 %-lt 22 %-le 2025. aastal ning üldise maksuvaba tulu suurendamine ja selle kohaldamisala laiendamine mis tahes sissetulekuga maksumaksjatele peaksid mõjuma regressiivselt. Ka Eesti tööjõutulumaks, mis on küll ELi keskmise lähedal (17,2 % SKPst), on regressiivne, sest suurema sissetulekuga töötajate tegelik maksumäär on madalam. Avaliku sektori kulutused sotsiaalkaitsele vähenesid 2022. aastal ja on endiselt märkimisväärselt alla ELi keskmise. See tähendab, et sotsiaaltoetused on suhteliselt väikesed ja nende katvus piiratud, kusjuures vanaduspensionid on ühed ELi väikseimad. Kulutused üldistele avalikele teenustele on 3,7 % SKPst, mis on peaaegu kaks kolmandikku madalam tase kui ELi keskmine.

- (21) Eesti võttis vastu mitu reformi, et parandada pikaajalise hoolduse ja tervishoiu kättesaadavust ja taskukohasust. Kuigi reformide suund on õige, ei ole tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kestlik rahastamine veel tagatud. Seetõttu on omaosalus endiselt suur ja rahuldamata vajadus arstiabi järele on suurenenud. Hoolduse kättesaadavus on riigis ebaühtlane, eriti seetõttu, et omavalitsustel puuduvad suutlikkus ja ressursid, et pakkuda nõudluse rahuldamiseks piisavalt teenuseid. Kuigi nõudlust ei ole täielikult rahuldatud, on avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele ja tervishoiule endiselt ühed väikseimad ELis. Sellele lisandub tööjõunappus nendes sektorites. Demograafilisi muutusi silmas pidades eeldatakse, et nõudlus tervishoiuteenuste ja pikaajalise hoolduse järele suureneb, mistõttu on põhjendatud tagada mõlema piisav rahastamine.
- (22) Vastavalt määruse (EL) 2021/241 artikli 19 lõike 3 punktile b ja V lisa kriteeriumile 2.2 sisaldab taaste- ja vastupidavuskava ulatuslikke üksteist vastastikku tugevdavaid reforme ja investeeringuid, mis tuleb rakendada 2026. aastaks. Need peaksid aitama tulemuslikult käsitleda kõiki probleeme või märkimisväärset osa probleemidest, mis on kindlaks tehtud asjakohastes riigipõhistes soovitusetes. Järele jäänud lühikese aja jooksul on oluline kiiresti jätkata kava, sealhulgas REPowerEU peatüki tulemuslikku rakendamist, et suurendada Eesti pikaajalist konkurentsivõimet rohe- ja digipöörde kaudu, tagades samal ajal sotsiaalse õigluse. Kavast tulenevate kohustuste täitmiseks 2026. aasta augustiks on oluline, et Eesti jätkaks reformide ja investeeringute elluviimist. Jätkuvalt on oluline süstemaatiliselt kaasata kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi, sotsiaalpartnereid, kodanikuühiskonda ja muid asjaomaseid sidusrühmi, et tagada laialdane isevastutus taaste- ja vastupidavuskava eduka rakendamise eest.

- (23) Osana ühtekuuluvuspoliitika fondide vahehindamisest vastavalt määruse (EL) 2021/1060 artiklile 18 peab Eesti iga programmi 2025. aasta märtsiks läbi vaatama, võttes muu hulgas arvesse 2024. aasta riigipõhistes soovitustes esile toodud probleeme, samuti riiklikku energia- ja kliimakava. Läbivaatamise tulemuste alusel eraldatakse lõplikult iga programmiga ette nähtud ELi rahastus. Eesti on teinud edusamme ühtekuuluvuspoliitika ja Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisel, kuid jätkuvalt on probleeme ning erinevused pealinna ja ülejäänud riigi vahel püsivad. Esmatähtis on kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Programmis kokku lepitud prioriteedid on jätkuvalt asjakohased. Äärmiselt oluline on suurendada ettevõtete konkurentsivõimet, eriti väljaspool pealinnapiirkonda, ja edendada nende innovatsioonisuutlikkust. Esmatähtis on parandada era- ja üldkasutatavate hoonete ning ettevõtete energiatõhusust. Samuti on jätkuvalt oluline tagada aktiivsete ja ennetavate tööturumeetmete kaudu juurdepääs tööhõivele ning edendada tervislikku töökeskkonda. Prioriteediks tuleks seada ka hariduse ja koolituse kvaliteedi, tulemuslikkuse ja tööturu vajadustele vastavuse parandamine, elukestva õppe, eelkõige paindliku täiendus- ja ümberõppe ning aktiivse kaasamise edendamine ning pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse, tulemuslikkuse ja vastupidavuse parandamine. Ühtekuuluvuspoliitika programmide vahehindamise raames väärivad täiendavat tähelepanu pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteediga seotud vajadused, kusjuures esikohale tuleks seada iseseisva elu edendamine. Eesti võiks paremini kasutada ka Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi algatust, eelkõige investeerides nullnetotehnoloogia tootmisse ja toetades tööstuse ümberkujundamist, näiteks süvatehnoloogia innovatsiooni, keskkonnahoidliku ja digitehnoloogia ning biomeditsiini valdkonnas. Eesti võiks suurendada ka haruldaste muldmetallide töötlemise võimsust ning edendada seda toetavat teadus- ja arendustegevust.
- (24) Lisaks taaste- ja vastupidavuskava ning muude ELi vahendite raames käsitletud majanduslikele ja sotsiaalsetele probleemidele seisab Eesti silmitsi veel mitme väljakutsega, mis on seotud sotsiaalkaitse, ressursitõhususe ja oskustega.

- (25) Eakate, puudega inimeste ja ebatüüpilises töösuhtes olevate või lühiajalist tööd tegevate inimeste sotsiaalkaitse on jätkuvalt nõrk. Selle tulemusel vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate puudega inimeste osakaal mitte ainult ei kasvanud 2022. aastal, vaid oli ka ELis suuruselt teine. Eakate vaesus on tõusuteel ja oli 2022. aastal üks ELi suuremaid, eriti seetõttu, et pensionid on töötuluga võrreldes endiselt väikesed. Sotsiaalse turvavõrgu ebapiisavus toob kaasa sissetulekute suure ja kasvava ebavõrdsuse, hoolimata mõningasest paranemisest eelnenud aastatel. Töötushüvitiste vähene katvus, eriti ebatüüpilises töösuhtes olevate ja lühiajalist tööd tegevate inimeste puhul, suurendab sissetulekute ebavõrdsust ja vaesust. Kuigi töötushüvitiste kestust on Eesti taaste- ja vastupidavuskava raames kohandatud, tuleb katvuse laiendamine veel rakendada. Ebavõrdsuse suurenemine on tingitud hindade ja elukalliduse märkimisväärselt tõusust, millega ei ole kaasnenud sotsiaaltoetuste ja miinimumpalga vastavat suurenemist. Väikese sissetulekuga leibkondade olukord on varasema kiire ja püsiva inflatsiooni tõttu halvenenud ning 2024.–2025. aasta maksureformide tagajärjel peaks see veelgi halvenema. Piisavate leevendusmeetmete tagamine, sealhulgas pensionide puhul, ning sotsiaalkaitsesüsteemi piisavuse suurendamine võivad vaesust ja ebavõrdsust vähendada. Kõik need meetmed aitaksid ka toetada ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist kooskõlas komisjoni talituste teise etapi riigianalüüsiga, mis põhineb sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetel,¹⁵ mille katseprojekt toimus 2024. aastal. Kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 artikli 3 lõike 3 punktiga b hõlmab Euroopa poolaasta komisjoni poolt tehtavat järelevalvet tööhõivesuuniste rakendamise üle, muu hulgas sotsiaalset lähenemist ohustavate riskide kindlakstegemise raamistiku kaudu.

¹⁵ SWD(2024)132 final.

- (26) Põlevkivi osakaal Eesti energiaallikate jaotuses on endiselt märkimisväärne ja püsib rohepööret. Tuleb edendada taastuvenergia tootmist, et saaks põlevkivi järk-järgult kasutuselt kõrvaldada, säilitades samal ajal suure energiasõltumatuse. Lisaks keskkonnakahju tekitamisele jääb põlevkivitööstuse arvele 90 % Eesti ohtlikest jäätmetest. Eesti ressursitootlikkuse määr on ELi liikmesriikide seas üks madalamaid, mis võib osaliselt olla tingitud riigi ressursimahukast põlevkivitööstusest, aga ka üldisest ressursimahukast tööstussüsteemist. Ressursitootlikkus suurenes õige pisut – 1 eurolt kasutatud ressursi kilogrammi kohta 1,1 eurole kilogrammi kohta, olles 2022. aastal alla poole ELi keskmisest. Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse sektor on muutunud CO₂ heite sidujast selle tekitajaks. Metsandussektorit iseloomustab suur raiemaht ja ressursside vähene väärindamine. Eestile oleks kasulik suurendada kestliku metsamajandamise tõhusust, edendada ringmajandusele üleminekut ja parandada jäätmekäitlust. Lisaks on ressursitootlikkus Eesti innovatsioonisuutlikkuse üks nõrk koht. Eesti oli 2022. aasta ökoinnovatsiooni tulemustabelis 13. kohal (indeksi väärtus 115,5; samas kui ELi keskmine oli 121,5; 2013 = 100). Ökoinnovatsiooni ja bioressursipõhise innovatsiooni edendamine loodusvarade kestlikuks kasutamiseks aitab parandada Eesti ressursitootlikkust ja konkurentsivõimet.
- (27) Paljudes sektorites on oskuste nappus ja mittevastavus tööturu vajadustele ning see vähendab Eesti konkurentsivõimet. Ettevõtjate hinnangul püsib kvalifitseeritud töötajate nappus investeringuid ja nende ekspordipotentsiaali. Kvalifitseeritud tööjõu nappus ja suur oskuste mittevastavus tööturu vajadustele käivad käsikäes kiire palgakasvu ja suurenenud tööjõu ühikukuluga. Nii rohe- kui ka digipööre on suurendanud nõudlust erioskustega töötajate järele, samas kui töötajate nappus tervishoiu ja hariduse valdkonnas on endiselt suur ja seda süvendab veelgi tööjõu vananemine. Samal ajal põhjustab nii haridussüsteemist varakult lahkumise kui ka kõrghariduse omandamise poolelijätmise suhteliselt kõrge määr seda, et heade oskustega lõpetanutele on puudus. Sellel probleemil on märkimisväärne piirkondlik mõõde, sest maapiirkondades ja äärealadel on kvalifitseeritud spetsialistide ligimeelitamine oluliselt keerulisem. Oskuste mittevastavuse piiramiseks tuleks veelgi suurendada haridus- ja koolitussüsteemi vastavust tööturu vajadustele, investeerida karjäärinõustamisse, vähendada soolist palgalõhet, laiendada ümber- ja täiendusõppevõimalusi ning paremini prognoosida oskuste vajadusi. Arvestades vajadust mitmekesistada majandust nii, et kasvaks suure lisandväärtusega tegevusalade osakaal, tuleks leida ka paremad võimalused talentide hoidmiseks ja ligimeelitamiseks.

- (28) Pidades silmas euroala liikmesriikide majanduste tihedat seotust ning nende ühist panust majandus- ja rahaliidu toimimisse, soovitas nõukogu 2024. aastal euroala liikmesriikidel võtta meetmeid, sealhulgas oma taaste- ja vastupidavuskavade kaudu, et rakendada soovitud euroala majanduspoliitika kohta. Eesti puhul aitavad soovitud 1, 2, 3 ja 4 rakendada esimest, teist, kolmandat ja neljandat euroala käsitlevat soovitud,

SOOVITAB Eestil võtta 2024. ja 2025. aastal järgmisi meetmeid.

1. Esitada õigeaegselt keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava. Piirata kooskõlas reformitud stabiilsuse ja kasvu pakti nõuetega netokulude¹⁶ kasvu 2025. aastal määrani, mis on kooskõlas muu hulgas valitsemissektori eelarve puudujäägi vähendamisega allapoole aluslepingus sätestatud kontrollväärtust 3 % SKPst ja valitsemissektori võla hoidmisega mõistlikul tasemel keskpikas perspektiivis. Laiendada maksubaasi ning parandada tervishoiu ja pikaajalise hoolduse kättesaadavust ja rahastamist.
2. Jätkata taaste- ja vastupidavuskava, sealhulgas REPowerEU peatüki kiiret ja tulemuslikku rakendamist, tagades reformide ja investeeringute lõpuleviimise 2026. aasta augustiks. Kiirendada ühtekuuluvuspoliitika programmi rakendamist. Jätkata vahehindamise raames keskendumist kokkulepitud prioriteetidele, võttes meetmeid pikaajalise hoolduse sektori vajaduste paremaks rahuldamiseks, kaaludes samal ajal võimalusi, mida pakub Euroopa strateegiliste tehnoloogiate platvormi algatus konkurentsivõime parandamiseks.
3. Tugevdada sotsiaalkaitset, muu hulgas käsitledes eakate vaesuse küsimust ja laiendades töötushüvitiste katvust, eelkõige nii, et ka lühiajalist tööd tegevad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad inimesed oleksid hõlmatud.

¹⁶ Vastavalt määruse (EL) 2024/1263 artikli 2 lõikele 2 on netokulud valitsemissektori kulud, millest on maha arvatud intressikulud, kaalutusõigusel põhinevad tulumeetmed, liidu programmidega seotud kulud, mis kaetakse täielikult liidu vahenditest saadava tuluga, riikide kulud liidu rahastatavate programmide kaasrahastamiseks, töötuskindlustushüvitiste kulude tsüklilised elemendid ning ühekordsed ja muud ajutised meetmed.

4. Vähendada põlevkivi osakaalu energiaallikate jaotuses ja suurendada ressursitootlikkust bioressursipõhise innovatsiooni kaudu. Parandada tööjõu tootlikkust ja oskuste pakkumist täiendus- ja ümberõppe ning talentide parema ligimeelitamise ja hoidmise kaudu.

Brüssel,

Nõukogu nimel

eesistuja
